

Лекція 2. ДРАМАТУРГІЙНИЙ ОБРАЗ ФІЛЬМУ

1. Кінодраматургія.
2. Компоненти кіносценарію.
3. Драматичний конфлікт сценарію.
4. Композиція сценарію.

1. Кінодраматургія – особливий вид літератури, призначений для екрану, область літературно-кінематографічної творчості.

Між кінодраматургією і драматургією сценічною існує певна схожість, оскільки драма (подібна кіносценарію) наділена внутрішнім потенціалом сценічної дії. Однак ця схожість між кіно і театром по відношенню до літературної першооснови поєднується з істотними відмінностями між театром і кіно як видами мистецтва. Організація і теоретичні витрати росту кінематографу у значній мірі стосувалися кінодраматургії і практики сценарної справи. Якщо для початкового періоду було достатньо елементарної фабули, запозиченої у літератури самого різного рівня, то з середини 1910-х і особливо в 20-ті роки до драматургії звернулися такі письменники як І. Бабель, Б. Лавренєв, І. Еренбург, Л. Райснер. В кінодраматургії з'явилися течії що протистоять одна одній – прозаїчні та поетичні. Суперечка між ними, що сходиться до різного розуміння природи кіномистецтва і визначення в ньому пріоритетного, продовжуючи до 60-х років минулого століття. В 20-ті роки одночасно створюються монументально-епічні «Броненосец Потемкин», «Октябрь» С. Ейзенштейна) і ліро-епічні витвори кіно («Арсенал», «Повесть временных лет», «Поэма о море» О. Довженко).

Тоді ж з'являється психологічна драма, представлена сценаріями Б. Леонідова («Катка – Бумажный ранет») і К. Виноградського («Обломок империи») і ліричні фільми Е. Черв'яка («Девушка с далёкой реки», «Мой сын»), значно збагативши поетичний напрямок в кіно. Поява звуку у 30-ті роки минулого століття спричинило собою посилення в кінодраматургії, діючого початку. Лише з 2-ї половини 50-х років протистояння в кіно поступилося місцем сполученню різних підходів. Виявилось, що в кіносценарії можливий позбавлений традиційно інтриги сюжет і герой, цікавий не динамічністю вчинків, а напруженням духовного життя. Кіносценарії В. Некрасова, В. Панової, Б. Метальнікова затверджували нову для кіно естетичну структуру. Початок було покладено у фільмі «Солдаты» (1956 рік, сценарій В. Некрасова, режисер А. Іванов), який проклав дорогу новому напрямку в кіно. Поява фільму («Серёжа», 1956 року) підтвердило можливість заміни кріпкого сюжету, заснованого на фабулі подій, вільною формою новелістичного сюжету. Спостереження за життям не зв'язаним «залізною» драматургічною сценою, затвердило в кіно слідом за літературою можливість розкриття внутрішнього світу людини. Сама творча практика підтверджувала закономірність синтезуючого підходу до кіносценарію, здатною на рівних обирати драматургічний, ліричний і епічний початок літератури. Відсутність в кіносценарії родових літературних пріоритетів і, зокрема, здавалося, майже узаконеного пріоритету драми. К 60-70 – рокам у кіносценарії міцнішає створення полі жанрових структур. До раніше відомих імен кінодраматургів

додаються нові: А. Адабаш`Ян, А. Гребнув, Р. Ібрагимбеков, С. Лунгін, В. Мережко, А. Міндадзе та інші. Наряду з поліжанризмом відроджуються і традиційні кінематографічні жанри – пригодницький фільм, детектив, мелодрама.

Кіносценарій – літературно кінематографічний твір, розрахований на майбутнє кінематографічне втілення, літературна модель фільму, його словесний образ.

У роботі над сценарієм приймає участь драматург (літературний сценарій) і режисер (режисерський сценарій).

Літературний сценарій – літературний запис сценарію кінодраматургом. В сценарії виявлені тема, сюжет, ідея, конфлікт, характери героїв майбутнього фільму.

У літературному кіносценарії кіно специфіка повалена і вкрита літературною формою. Суть цієї специфіки обумовлена різною природою зримості літературного і кінематографічного образу, психологічними особливостями сприйняття слова і зображення.

Режисерський сценарій – сценарій написаний режисером на основі літературного сценарію. Режисерський сценарій, це робочий план зйомок для всієї зйомочної групи. При цьому з описово-драматичної частини літературного сценарію режисер здобуває все необхідне (у тому числі пряму мову і діалоги) для створення атмосфери дії. Тут дається розбивка на кадри з вказанням необхідних режимотехнічних умов зйомки. Втілення кіносценарію у звукозоровий образ фільму. Фільм виступає як підсумковий етап кінодраматургії. Тут взаємодіють усі елементи кіномистецтва, утворюючи єдине ціле.

Питання про характер сценарію, його ролі в процесі створення фільму був предметом гострих дискусій на усіх стадіях розвитку кіномистецтва. У німому кіно 20-х років минулого століття, кіносценарій означав послідовність кадрів, акцентуючи технічну сторону фільму. Такий кіносценарій називали «нумерним» або «залізним». Його ідея у значній мірі була обумовлена прагненням максимально здешевити виробництво, прирівняв сценариста до інженера на кінофабриці, від якого залежить «створення креслень і їх реалізація». На противагу «залізному» тоді ж намагалися ввести «емоційний» кіносценарій, котрий С. Ейзенштейн визначав як «стенограму емоційного прориву». Такий кіносценарій повинен був викликати у режисера емоції, необхідні для постановки фільму. Найбільш відомим автором такого роду був О. Ржешевський. У 30-ті роки з появою звуку, розвиток виразних можливостей кіно у творчому середовищі усе чіткіше стало визначатися прагнення бачити в кіносценарії витвір мистецтва, що з`єднує елементи кінематографічної і літературної образності, де все описане словом могло отримати втілення на екрані. «Залізний» і «емоційний» сценарії поступилися місцем новим формам, мотивувавши системі образності.

У другій половині 50-х років роль кіносценарію, його функції у процесі кінотворчості, сам характер його помітно переосмислюється. Жорсткі стереотипи поступаються місцем вільному спостереженню за життям. Залишаючись необхідною частиною кінематографічного процесу, кіносценарій

остаточно вступає в ряд виробництва художньої літератури як самостійне читання.

2. Компоненти кіносценарію.

Тема сценарію – об'єкт художнього зображення, сукупність життєвих явищ, пов'язаних з певним історичним часом і колом дійових осіб.

Ідея сценарію – основна думка, концепція твору.

Фабула сценарію – коло основних подій. Крім фабули в сценарії є поза фабульні елементи, що виражають суб'єктивний світ героя (спогади, сні, передбачення) і суб'єктивний світ автора (його коментарії на події, роздуми з цього приводу).

Сюжет сценарію – розвиток драматичного конфлікту в сценарії в усьому його різноманітті зв'язків, зчепленні драматургічних ліній, зплетених у єдине ціле.

Сюжет може бути побудований по принципу монодрами – послідовної розповіді про долю головного героя (психологічна повість, мелодрама, повість, трагедія, комедія). Сюжет може бути оповідним.

Характер (або образ характер) – психологічно змальований герой, персонаж фільму, який володіє неповторною індивідуальністю.

3. Драматургічний конфлікт сценарію – процес боротьби різних соціальних, класових, морально-етичних позицій героїв.

Конфлікт може бути антагоністичний (якщо протиставлені дві соціальні системи або класові позиції) і неантагоністичний (якщо зіштовхуються різні позиції всередині однієї системи).

Зовнішній конфлікт пов'язаний із зіткненнями героя з протидіючими йому зовні обставинами, позиціями, цінностями, орієнтаціями інших людей.

Внутрішній конфлікт розвивається у зв'язку з внутрішніми сумнівами, душевною боротьбою героя із самим собою в пошуках морального рішення, отримання душевної цінності, затвердження на вистражданих та глибоко осмислених позиціях.

Конфлікт – рушійна сила сценарію.

4. Композиція сценарію – будови цілісного сценарію у часовій і просторовій протяжності дії, у серії епізодів і сцен що послідовно розвиваються.

Композиційно в сценарії можна виділити: експозицію, зав'язку, перипетії, кульмінацію, розв'язку, фінал.

Експозиція – вступ до основної дії, в якій змальовані середовище, атмосфера дії, характеризується простір і час майбутніх подій. Вони емоційно настроюють глядача на жанр і інтонацію фільму.

Зав'язка – момент першого виявлення або зіткнення антагоністичних позицій, що проявляються в драматичному конфлікті. Зав'язка мікро модель сюжету, у ній в значній мірі вже визначено подальший розвиток конфлікту.

Перипетії – сюжетні повороти дійства, в яких боротьба йде з поперемінним успіхом на користь першій або другій протидіючій сторони.

Кульмінація – найвища точка розвитку драматичного конфлікту, в якій відбувається вирішальне зіткнення антагоністичних позицій, сил, що протистоять одна одній.

В трагедії – кульмінацією нерідко є фізична загибель героїв, що затверджує їх найвищі моральні позиції.

Розв'язка – епізод, що слідує після кульмінації і показує підсумок розвитку конфлікту.

Фінал – епізод, що завершує фільм, в якому сюжет отримує певний підсумок. Іноді він може співпадати з розв'язкою, але й може відрізнятися від неї.

Деякі фільми називають акторськими, так як вони поставлені у розрахунку на яскраву акторську індивідуальність (наприклад, фільми за участю шведської актриси Грети Гарбо). В інших фільмах домінує майстерність оператора.

Разом з тим провідною фігурою у колективному творчому процесі створення фільму є режисер. Саме він визначає художню цінність кінотвору, його стиль, його темпи, ритмічну побудову, атмосферу, монтажний стрій.

Фільми, де з найбільшою силою і яскравістю проявляються бачення режисера, ми називаємо авторськими.